

ДАВРО-БОСАНСКИ

ИСТОЧНИК

лист за црквено-просвјетне потребе српско-
прав. свештенства у Босни и Херцеговини.

Издави двапут у мјесецу. — Цијена 3 фор. годишње.

Бр. 4.

Сарајево, 15. Фебруара 1889.

Год. III.

Ријеч приликом смрти херцеговачког Митрополита Леонтија.

Говорио **Јово Мостарица** богослов III. год. у Рељеву.

Драга браћо!

Тешко бијаше оно доба, кад стењаху босанско-херцеговачки Срби у синциру љуте тирјаније Тешко је себи преставити љуту писку српске моме, жене и ђетета — помоћи им не бијаше ни од које стране. — Од то доба не бројимо много, та скоро ни пуних десет година. По врх душманске хорде, тешкога топуза и љутога хандара притјешњиваху нас и наши Архипастири, јер знамо ко су били и шта су били; знамо да бијаху махом иноплеменици, па богме не стараху се, да просвећују и храбре Богом им [повјерено стадо ни да их одбрањују и заступају код отоманске владе, него напротив, напуштаху своје стадо свима могућим опасностима, а по кадшто гулише га и глобише, као што је то добро сваком познато, а особито пак нама босанско-херцеговачким Србима, па за то није ни чуда што настава наша кроз толико вјекова [назад-ваше. Но вријеме по вријеме па ето и Срби одахнуше својом мученичком душом, јер се и њима појави зрачак слободе као јарко сунце након дуготрајне олује или као сјајне свијезде након густе маглушине, одахнуше, и то добише — велим — за то, што се уништи тирјанска сила и исчезну јакo прах, јегоже возметајет вјетр од лица земљи и поспадоше пак инопле-

меници са архијерејских тронов, а на њих се почеше попињати српски рођени синови. Па ето сад узруја се жеља и српског сина у крсној нам земљи Херцеговој, да на архијерејском трону види свога сина, брата Србина као врховнога настира, надајући се и знајући, да ће бити родољуб, који ће знати старати се, да утврди вјеру и народност српску, да унаприједи и рашири просвјету у заоставшем народу нашем, како би се могли наоружати знањем и науком, па као такви стати на супрот свима непријатељским на нас упереним силама. Не потраја дуго глас пуче свуд по Српству нашем, да је по вољи Његове светости цариградскога патријарха Дионисија и по жељи народној наименован од Њ. ц. к. и апостолског Величанства цара и краља Франц Јосифа I. син наше Херцеговине Леонтије Радуловић за Митрополита исте земље, који се још у калуђерству љубављу према народу своје одликовао, и кога је за то отоманска влада са још неколико одличних људи у Африку у заточење послала.

Но ко ће ко Бог, који је пун милосрђа, па нам га избави из непријатељске чељуст и посади нам га, да с' нама управља. Сад тек бијаше радостан народ херцеговачки, јер му се испунише жеље кад угледа на својој катедри

свога сина, па се нада и зна да ће од њега добити вида. О Боже мили! Ко сад бијаше радоснији од нас Срба у Херцеговини, јер се хораху пјесме са свију страна, што се син у својој отаџбини удостоји тога сана. Тако жарко пламћаху срца у нас Срба у Херцеговини, као да се чујаше одјек са свију страна и би рекао да клицаше: Весели се земљо Херцегова, ето теби на катедри сина, који ће ти знати дати вида! Те заиста не могосмо одољети а да том нашем родољубу не изјавимо наша грудна осјећаја, па му са свију страна честитасмо уз клицање, да му Бог продужи живот и здравље у корист народа свога. Свему томе одазва се наш вриједни родољуб и духовни Архипастир Леонтије тим, што поче још већма указивати знаке љубави према народу своме, и што се још већма поче будити жеља у њему како би нас просветним учинио, те да буде још више достојан оних оданости и оне љубави, коју од нас уживаше.

О! ал' за мало браћо моја! јер сунашце јарко које се на нас осмјехиваше, одмах и зађе за облаке, исчезну — неста га, неста га браћо за навијек, ал' тек је сада у спомињању. Црна смрт покоси нашег Леонтија; истрже нам с' њим оно, што нам најдраже бијаше, у што полагамо нашу наду; укину нам дичан цвијет, који бијаше кршна Херцеговина припела себи на груди; обори нам нашег Архипастира; не даде му продужити замишљено и желеће дјело и не подржа га у том звању ни пуних шест мјесеци, него га збриса са лица земљина.

Ето браћо моја! истом што се испунише жеље наше и прихватисмо радосни извјештај сина наше земље, стиже нам одмах иза те бујне радости тужни извјештај, који нас у црно зави. О немпла смрти, опет велим, која свакога чекаш, што нам истрже стручак босоока од кога се мирис на далеко чути шћаше; што нам Херцеговину у тавно зави, а и Босни њезиној сестрици измами тужни уздах из груди и сузицу са њенога лица. О тужна и врло тужна земљо Херцегова, што изгуби таквога Србина, чија цијел бијаше, да се просвети наша омладина, која ето сада тужним гласом кличе те спомиње тога родољуба.

Али не клонимо духом мила Србадио, не губимо наду синови Херцеговине, него молимо Бога, који је пун милосрђа, да нас озари зраком свјетлости и даде замјеника нашем родољубу, ал' опет брата Србина, сина наше земље, који би продужио замишљено и желеће дјело покојника.

Браћо моја! ма да је доцкан ова моја веома слаба ријеч, ипак мислим да ће имати и сад мјеста, јер знајте браћо, да се такови родољуби немогу тако брзо бацити у заборав. А сад кличимо од свега срца нека је слава покојнику: Слава ти наш Архипастире, неумрли Леонтије, лака ти црна земљица и блажени ти покој души!

Са очима пуних суза, а са срцем пуним туге — што мислим да и вас хвата дична браћо — завршујем ово моје слово ударајући печат на њега оним ријечима неурлог Његоша: Благо оном, ко до вијека живи, имао се рашта и родити⁴. Амин.

Из црквеног права и црквене праксе.

Пише Т. Алагић, проф. богословије на Релеву.

О БРАКУ.

(Наставак)

П.

Сама човјечија природа и морална обвеза у свијету чини, да међу родитељима и дједом, влада узајамна љубав и наклоност. Али осим природног и моралног одношаја између родитеља и дјеце, постоји још и правни одношај. По самоме природном праву дужни су родитељи уздржавати и одгајати своју дјецу, и бринути се за њихову судбину, док им се не развије тјелесна и умна снага толико, да могу сами себе уздржавати,

своја права као људи осјећати и бринути се за положај својега живота у будућности. Осим тога, основно правно начело иште, да свако треба да одговара за пошљедице својега посла.

Родитељске су дужности заједничке, али ипак већи задатак пада на оца него на матер. То долази већ од природне разлике између човјека и жене; од њихове снаге и положаја, који заузимају у породици и ван породице, у јавном друштву. Мати врши свој посао око дјетета, док

је дјете у кући и у онијем годинама, кад дијете треба највише тјелесне његе и кућевне одгоје; а отац му даје за тијем науку или средства за науку, и тако га припрема за његов будући позив. — Из родитељских дужности истичу са свијем природно и родитељска права, родитељска власт. И по томе, што отац има већи и јачи дио у извршавању родитељских дужности, постаје главом породице, и кад се разлизи у мишљењу са женом, одлучује његов глас. Стога се родитељска власт у опће, назива посебно и очинском влашћу (*patria potestas*).

Из овога појма о очинској власти, и што већ по природноме праву требају дјеца да поштују своје родитеље, да им буду покорна и благодарна, потекла је уредба у грчко-римском праву, да преко воље родитељске дјеца не ступају у брак. У осталом, обичаји и закони свију времена, и свију народа захтјевали су, да брак синова и кћери бива приволом и благословом родитељским. Ово је веома утицало на морал у свијету, на морално и материјално стање у породици и у друштву. Ко би још могао тврдити, да родитељи немају право да пазе, како ступају њихова дјеца у брак, и с киме оснивају нову породицу? Зар то није јасан знак моралне пропасти у народу, кад дјеца немају страха ни поштовања према својим родитељима, кад младост не поштује старост? (ср. А. Wuttke: *Handbuch der christl. Sittenlehre*. Leipzig 1886. 1. Bnd. стр. 447.). —

Црква је свагда са своје стране полагала особиту важност на узајамну љубав и поштовање између родитеља и дјеце. То је чинила већ на основу заповиједи божије, на основу св. писма, које иште ту узајамност између родитеља и дјеце.

Ако ко за своје, а особито за домаће не промишља, одрекао се вјере, и гори је од незнабожаца (1. Тим. 5: 8.); а на другом мјесту учи дијете: Поштуј оца и матер; ово је прва заповијест са обећањем: да ти благо буде и да живиш дуго на земљи (Мат. 15: 4; Еф. 6: 2; ср. 2. књ. Мојс. 20: 12; 3 књ. 19: 3; 5 књ. 5: 16; приче сол. 23: 22.). — Црквени писци и црквени прописи о браку казују, како се је брак без приволе родитељске држао за блуд. Тертулијан (+ 220) казује, како по обреду (чину) и праву (*rite et jure*: К. Kuzmany: *Handbuch des allg. Eherchtes*

стр. 120.) нигде не ступају синови у брак преко воље родитељске. Св. Василије велики говори у својему 38. правилу: „Дјевојке, које иду за човјека против воље очеве, чине блуд; приволили се родитељи, посао неким начином бива поправљен. Али не треба их одма примити у опћење, него нека остану под казни за три године“. — (ср. пр. 40.) „Само удовица, вели св. Василије (пр. 41.), пошто имаде власт над собом може без сваке осуде живјети са мужем, ако нема никога да разруши ту сvezу“. А у 42. правилу говори: „Бракови, који бивају без приволе дотичнијех, који су у власти блуд су. За то, кад је жив отац или господар, који се саставе потпадају под одговорност, док старији не пристану на односну сvezу, и тада брак добија кријепост“. Пидалијон у тумачењу овог 42. правила Василијевог, које, као што каже, садржи у себи сва три горња правила т. ј. 38. 40. и 41., додаје, да то није само то (т. ј. да се такви бракови називају блудом), него и да се такви бракови разрјешују (Ке у монон туто, ала ке диалионте и гами. — Пидалијон — Крмчија, званични зборник грчке цркве. Пред нама је атинско издање од год. 1841.).

Брак не бива, ако не пристану на то, који имају власт над момком и дјевојком говори тако звани „закон градеки“, натпис 4. гл. 3. (ово је закон, што је пренесен из „прохирос номос-а“ или „ручне књиге закона“, коју је издао цар Василије Македонац између 870. и 878. год., у 49. а у кашњим изд. у 48. гл. нашег званичног црквеног зборника „Крмчије књиге“). — Ако је заробљен отац и не врати се за 3 године, син његов може се женити (зак. гр. натпис 4. гл. 8.). Ако се 3 године не зна, гђе је отац, и је ли жив или мртав, онда синови његови и ћери могу законито ступити у брак. Ако отац није при чистој памети, онда га замјењује ђед т. ј. очев отац (гл. 7.). Ако је одредио отац женинство (мираз) ћери својој, а кћи се међу тијем преда срамном животу, слободно је оцу, да је лиши нашљества (Крмчија стр. 562.). Епископ треба да казни свештеника, који би вјенчање извршио против воље родитељске (Крмчија л. 563.). Син, који самостално живи, а имаде потпун узраст, може се женити и без воље очинске (гр. зак. н. 4. гл. 12.). Исто тако и кћи, ако живи самостално, а потпуног је узраста, при том се отац не брине за њезину срећу, може се

удати и без приволе очинске (гл. 15. види: Начатки церковнаго права од Јефтимија Јовановића Н. Сад 1844. §. 175.). Значење воље родитељске о браку дјеце разјаснио је и патријарх цариградски Алексије (1025—1043., М. Горчаков: о тајње супружества стр. 175.). — Књига о дужн. пар. свештенства (гл. 124.) говори: „Ако би се жених и невјеста и сагласили на брак, ако је без воље родитеља и тијех, који заступају родитеље; и ако би једно лице пошло приволом родитељском, а друго не би, то никако свештеник да вјенча такове.

Сад да видимо, како грађански закон данас овај предмет расправља:

1. Параграф 49. ав. опћ. грађ. зак. гласи: „Малољетни (од 14 — 24. год.), па и пунољетни (прешли 24 г.), који ма из ког узрока не могу правилну обвезу на се да приме, не могу без приволе својега законитог оца ни ваљан брак да склопе. Ако отац није у животу, или није способан да заступа, тад се иште осим изјаве правог заступника, још и привола судске власти, да се брак склопи као што ваља“. — Као што се види под овим закон спадају: а.) малољетни т. ј. који по § 21. нијесу још навршили 24 године; б.) који ма из ког законитог разлога не могу сами без приволе очинске, ђедовске, турске или судске, и ако су пунили т. ј. сироте, без приволе сиротињске тут. власти, у брак ступити, све да су и навршили 24 године. За тијем: пунољетни, кад пану у лудило и сулудост; проглашене распикуће; па и глувонијами. Који су на страни или на робији, добијају старатеља (§ 270.) и стоје под његовом влашћу у свима приликама, па и при ступању у брак.

2. Момаштво или малољетство престаје кад наступи 25. година. Тад по § 172. престаје и очинска власт. Но може суд са оправданих разлога и на молбу очеву и да продужи вријеме очинској власти. Разлози ти по § 173. јесу: кад дијете због недостатка тјелесног или умног није у стању само да се храни, своје послове да обавља; или ако се је у велик дуг заплело; или таке пријеступе чини, због којих је нужно, да и даље остане под надзором својега оца. — Исто тако по § 251. престаје и турско или старатељство, кад дјеца наврше 24 године; но може старатељски суд на молбу старатеља или сродника и да продужи старатељство, ако онај, који је под старатељством, имаде какав тјелесни или

умни недостатак, или је распикућа. Осим тога престаје момаштво још: а.) кад отац сам и са судским одобрењем одпусти сина испод своје власти, и ако није навршио 24 године; б.) кад отац сину од 20 година повјери, да самостално управља с кућом (§ 174.); в.) кад турско суд по саслушању турског и најближих сродника, прогласи кога по 20 години за пунољетног; г.) кад јавна власт допушти малољетном, да самостално обавља какав посао, трговину или занат, пошто је тијем уједно и пунољетним проглашен (§ 252.). —

3. Приволу очеву требају: а) дјеца из законитог брака, док су још малољетна, ако им са особитог ког разлога није постављено турско, као: ако отац умре и ако није никога именовао за турско, или је именовао неспособно лице; тада спада турско најприје ђеду (очевом оцу), па матери, па баби (очевој матери), и најпошље најближем мушком сроднику, или ако их има више таквијех, најстаријему између њих (§ 198. и 199.); кад отац ступи с памети или је проглашен за распикућу, или је због злочинства осуђен на тамницу преко године дана; кад отумара у свијет и не зна се за њ; или најпошље кад не мари за своју дјецу (§ 176. и 177.). Ако кћи обудови, а међу тијем још није навршила године пунољетства, потпада по ново под очинску власт и без приволе очеве не може се по други пут удати (§ 185). б) дјеца незаконита, но која су пошље ушљед законитог вјенчања њихових родитеља, за закониту проглашена (§ 161.); само не могу таква дјеца, да поричу право првенства и друга права, која су задобила дјеца, што су се родила у законитом браку својих родитеља, н. пр. кад ко живи у законитом браку и рађа дјецу, али исто вријеме рађа и незакониту дјецу са каквом женом или ђевојквом, па му пошље његова законита жена умре, а он узме жену или дјевојку, својом је већ незаконито рађао дјецу.

4. Ако се законити отац приволи на брак своје дјеце, али умре прије него што је брак склопљен, онда треба на ново искати приволу од онога, који заступа оца.

5. Судске и старатељске приволе требају: а) малољетна незаконита дјеца; јер су права незаконитог оца ограничена, при свем том, што треба да храни и одгаја своје незаконито дијете; јер не стоји под његовом влашћу, већ под ста-

ратељском (§ 166) Параграф 50. каже: „Малољетни од незаконитог рођења требају, да им брак буде ваљан, изјаву својега старатеља и приволу судске власти“. Без изјаве турске не може суд своју приволу дати, и у приволи треба да изречно стоји, да је и тотор пристао на то;

б) законита малољетна дјеца, која из оправданог разлога не стоје под очинском влашћу;

в) пасторчад, јер не спадају под власт очуха (§ 1259.);

г) пунољетни, који су под туторством због махнитости, расипности, тамнице, не могу преко воље турске ступити у брак (§ 270).

6. Отац или старатељ могу да не даду приволу због: слабог житка, разглашеног владања, приљепчиве болести, другог ког недостатка, који би сметао цијели брачној (§ 53). Или кад кћи заслијепи и нагне за киме, с' којим би по његовом схваћању могла бити несретна, а он јој је међу тијем бољу и љепшу прилику нашао. Може и знатна разлика у узрасту да смета вољи очевој.

7. Пунољетна дјеца могу да склопе правилно брак и без приволе родитељске; но у том

случају могу да се лише женинства па и напљештва (§ 1220. и 1222).

Само се по себи разумије, да ће сваки брак важити као правилан, ако отац, мати, тотор не јаве о томе јавној власти, чим су чули да је брак склопљен. Но ти бракови, ако врло важни разлози противно не говоре, не раскидају се, већ се само казни жених и невјеста и сви, који су о томе браку радили.

Бива и то, да родитељи из себичности, предрасуде, јогулука, бране својој ћеци, да ступају у брак са онијема, за којима њихово срце жуди; или их нагоне, да се жене или удају за онога, кога они мрзе. Колико црква осуђује тај поступак неродитељски види се из „пошљедованија вјенчања“ у Требнику, по коме треба момак и девојка гласно да кажу, да имају добру и непринуђену вољу узети се; јер брак који се на силу закључи, нема никакве важности. Ако родитељи ускрате приволу, а немају разлога за то, тад ћеца могу да ишту заштиту црквеног или грађанског суда (ср. § 52. опћ. а. гр. зак.).
(Наставиће се.)

Бесједа.

О болести, исповијести и смрти.

„Земљо еси, и въ землю ѡтидеши“.

Браћо! — Да би се ове свете изреке чешће сјећати могли, ја ћу у настојећој бесједи, да изложим и опишем све, што се обично догађа у вријеме смрти; а то ћу учинити, разматрајући корак по корак, и то: 1. што се догађа у вријеме болести; 2. у вријеме исповијести и 3. кад већ и сама смрт оће да рјастави човјека овога земнога жића.

Овдје мислим говорити за човјека једнога, који заборава, да је маловремен — нити се сјећа да има неки други живот, који ће вијековима трајати. Има људи, који су окаљани гријехом, па у толико времена он се исповједи и, како се њему чини, оно, што сам до сад учинио, каже, опрштено ми је, — од сад ћу на ново гријешити. Таки људи не престано живе у гњеву Божијем. Сад да се запитамо, шта бива од таквијех људи у вријеме болести, исповијести и смрти? — Почећемо од оног часа, кад се права болест појави.

Он изјутра устане, изађе из куће и почне домаће послове обављати. Бавећи се у томе, глава

га заболи, почну ноге поертати и дрктати, осјећа грозу, завијање у трбуху, — несвјестичу и слабост у свему тијелу. У томе долази кући — пада на постељу. Затијем дођу жене и сродници; питају га, шта ти је? шта те боли? и т. д. Он одговара: „рђаво ми је, не држе ме ноге, — зло ме глава боли.“ Имаш ли ватру? „Имам, одговара им, и зовите ми ту и ту бабу.“ Брже боље по бабу. Међутим он лежи у постељи, нападне га студен — тресе се већ. Покри, што се више може; али студен не престаје и, кроз два-три часа и врућца дође. Ето и баба долази, — пита шта га боли. Он јој одговара: „прије неколико дана изађо' обноћ на двор и студен ме ухвати. Био сам на креном имену код једног пријатеља па сам баш прешио.“ На то, ни баба сама незнајући шта ће, одговара: ово је ова редња, што по селима иде. И тако, дадне му да што попије или привије, па онда оде.

Дође и ноћ. Сиромах болесник не спава ни мало. Бол товиши у глави, ноћ, — година. Једва угледа дан на прозор. Долазе опет комшије (су-

сједи) и сродници, те га питају: јеси ли спавао ноћас? Ах, какво спавање! свуноћ нијесам могао ока затворити! Ах Боже! мука, несвијест и гадење, као да су два ексеера ударена у слијепе очи. Бржебоље опет по другу бабу, она вели, боље зна. Ево ти је и она дође, види ватру, па и она одговара: то је ништа, така је ова болест, то ће проћи; па и она оде, велећи, да је тако боловао овај или онај. Долази трећи дан и четврти. Већ се знаци смртни показују; ватра, уста горка, језик црн, немир у тијелу, — почиње бунцати. На ово опет сродници потајно говоре: није ствари, доиста је смртни; а болеснику опет казују: Богу се моли, неће ништа бити. И тако о свему се разговара; а о исповјести и причешћу нико се и не сјећа. Како се види, да је когод немоћан и слаб, треба најпрво да се с Богом поравна. — То је прво и тјелесно и душевно лијечење! Душа браћо не умире, и ако се тада још заборави, она је за навјек пропала. Сродници мјесто што су дужни да таквом човјеку преставе да се покаје и исповједи, они га варају и дотле доведу, да тако умре и с' овога свијета свезан оде. Тако људи смрт крију; а биједни болесник трпећи муку и видећи како долазећи ћуте; а притом угледа, да који од сродника и по коју сузу испусти, сјећа се сâм, да је болест смртна. И тако сам у себи мисли, ах мени! зар је за мене дошао час смртни?, а ови ме варају!

Сродници не кажу, да је болест смртна, само зато, да им више мираза остане. Потоме зову попа и међлице (опћина), а кад болесник то види, још више се упропасти и каже, о! зар ћу ја баш умријети?! Није, веле му они, но боље је да то учиниш, док си још при здравој памети и да расположиш своје имање, шта ћеш коме оставити. Онда болесник одговара: „кад су ова браћа дошла, макар, а ви пишите. Онај га пита, какав погреб оћеш, да ти учинимо? и кад му то напомену као нож да му у срце забодеш!; а по томе то остављам сину, то ћери, то брату, а то сроднику; — да богме цркве и школе и несјећа се! О брате шта радиш? Ти си толико времена изгубио и труда положио; а своју си душу огријешо, док си то нешто имања стекао, па сад остављаш, толико томе, а толико ономе! Дошла је смрт, ти то не можеш собом понијети. Истина тешко је то; јер док си још здрав био, срце ти је за то прилијепљено било, — но дође

смрт, заману сикиром и пресијече свезу, која је тебе и то имање везала, за тијем одвуче те од нас толиким болом и штетом душе твоје.

Ето, болесни је извршио и оставио последњи завјештај већ десети или дванајести дан своје болести. Видећи сродници, да се болест све више, и више умножава и, кад се већ концу приближи, онда се који од присутни једва сјети и рекне: О! а кад ћемо попа звати, да исповједи и причести; — та човјек је био, а не светац! Добро сви рекну и пошаљу по свештеника онда, кад је већ болесни полу или сав разум изгубио. Дође духовник, и пита, како је болни? и, кад чује од њи да му је језик скраћен, да говори ван себе, жали биједну душу онога, јер види, да је већ све касно. Тада уђе у собу болесном, истјера све напоље и приступи самртнику. Сад га болни пита: „ко си ти?“ — ја сам парох, твој (по имену) свештеник. „А шта хоћеш? Разумио сам да си тешко болестан, и, ако оћеш, помири се с' Богом!“ „Хвала ти оче, и молим те остави ме на миру има толико ноћи да спавао нисам, пак не могу сад ни говорити. Пођи с' Богом!“

Онда свештеник, који познаје његова дјела; а такође и његову скору смрт, говори му: љубазни, уздам се у Бога и у матер Божију, да ће те подигнути од те болести, но и тако мора се једном умријети. Твоја је болест тешка, зато би требало, да се исповједиш и поравнаш душу с Богом! „Оче, ја би учинио исповјест, но смућен сам, заноси ме глава, кашаљ ми не да говорити, . . . и види ћемо се сутра . . . сад не могу. „Али, шта знам како ће сутра бити, а могао би се још више занијети, па ћеш остати не исповјеђен.“ Оче, не мучи ме више, ја сам ти казао, да сад не могу. Но свештеник знајући, да нема времена дуже чекати, почне му мало оштрије говорити: „Љубазни, видиш, да си већ при пошљедњему концу, молим те исповједи се сад; јер ко зна, оћеш ли сутра и жив бити!“ Онда болесник почне говорити: „Ах, тешко мени!“ а свештеник: „немој љубазни очајавати, него кажи, што имаш теже и што памтиш; а небој се ништа, само говори што знаш!“ И тако болни тешко устане, па у заносу незна од куда ће почети — шта ли ће казати. Духовник слуша, и не може да разумије. На послетку рекне болни: „не могу више, свлада ме слабост . . . , остави ме да починем!“ И тако свештеник му

очита разријешителну молитву; али јест, пита се, оће ли га разријешити?! — На то му опет свештеник говори: „приготови се, да примиш причешће“; „али ја сад не могу, нека стоји до сутра.“ „Но сутра неће бити више времена.“ Тада болесник говори: „Ох! тешко мени морам умријети!“

Тако многи чекају с' болесником до последњег часа, па ако се и исповједи и причести; али је слаба нада, да ће му Бог опростити. Послије причешћа, свештеник оде, остаје болесник сам устрашен; јер види, да није исповијест учинио, како треба. Већ знаци смртни указују се: почиње студени зној, не види, не познаје више ко стоји пред њим, не може да говори, — почиње слабије дисати. У тој забуни говори у себи боник: „Ах! да би имао само још један дан, да се с' чистијем разумом исповједим;“ јер зна, да је много остало не исповјеђенога. Но какав дан? — нема ту више времена.

Ето већ очи се укочише, тијело се не миче, ладне ноге и руке; брже свијешу упалите! Ево

већ и умро, пошао на онај свијет; по куда? Бог зна.

Тако је то мучна смрт љубазни моји за свакога, који се не слабо сјећа. Кад ко умре, обично ће свако рећи: Бог да га прости! отишао је у царство небесно; али ко зна, куд' је отишао?; кад гледајући на његов живот и његово владање, слаба је заиста надежда. Рећи ће опет неки: Хе, Бог да га прости, поживио је доста, своју је дјецу лијепо оставио — добру кућу и сермију (имање); ако буду имали памет, славно ће поживити итд.

Истина, он се јест старао и њима доста оставио; но питање је, је ли што на пут свој понио? Старао се, да дјецу привремену кућу начини; но је ли себи вјечну тамо приуговорио.

Дужни смо браћо и добро дјецу васпитати и њима оставити; али и за вјечно добро на небу, морамо се свима силама нашијем старати за времена. — Амин.

С. Давидовић
прото.

На парастосу царевића и краљевић Рудолфа.

Тужни зборе!

„Једга мир приобрјашчем тогда во гроб вселимеја и дјеже вкупје царије и нишчи“.

Сви народи простране Аустро-угарске монархије обвили су се данас као и ми у црно; те сви великом тугом у своме срцу дијелимо жалост са нашим владарем, који изгуби јединца сина, своју наду, нашљедника и прејасног царевића Рудолфа. Он испусти своју племениту душу на тугу својих родитеља, на тугу свију подајника без разлике вјере и народности.

Јер он бијаше колико заслужан радећи на добру својих народа, као нашљедник престола моћне Аустро-угарске, толико и као научар и књижевник, те ће његово прејасно име бити написано златним словима како у историји својих народа тако и у историји свјетске литературе, ће се уписују раденици на пољу умног и моралног напретка човјечанства. Те је и тиме доказао прејасни покојник да је дубоко појмио као син моћна владара да наука свијетом влада, за то је неуморно потпомагао изворе просвјете: цркве и школе.

Тужни зборе!

Данас се земни остатци прејасног царевића предају матери земљи, у коју ће поћи сваки: „био цар или војник, био богат или убог.“

Свакога ће уграбити неумитна смрт и покрити хладна земља, по ријечима светог писма: „земља јеси у земљу отидеши, амо же појду сви чловјеци.“ — Зато нам је свију дужност хришћанска, у све дане свога живота мислити на задњи час овог привременог живота на коме треба радом и животом заслужити и пошље гроба да се живи, животом вјечним, у који се по Божијој вољи пресели прејасни син нашег владара, царевић Рудолф, који је милостиво прије кратког времена и овај данас тужни град посјетио, који се ево обвио у црно, да се смирено Богу помоли да душу прејасног покојника прими у рајско насеље.

Помислите тужни зборе на оно благо лице, које се данас на тужне родитеље не може да осмјехне; помислите тужна браћа на онај милостиви пријем у коме је сваког милостиво примио сваког подајника у овом граду — помислите на доброту коју нам је чинио!

Кад то помислимо, бићемо више но и тужни — али у невољи ваља се разабрати, те са удвиљеним нашим владаром Ф. Ј. I. помолимо се Вишњем Богу, да упокоји добру душу Царевиха Рудолфа — гдје же јест жизањ бесконечнаја и

вјечнаја памјат!

Говорио у Требињској цркви 24. јан. 1889.

С. Цјешчић.

парох и надзиратељ
протопрезвитерата.

Р и ј е ч

коју је о. г. приликом освешћења светосавског кољива и водиче у овд. вел. гимназији говорио:
Петар Бенић свештеник и катихета.

„СВѢТИТЕЉУ САВО, ОТЕЧЕСТВО ТВОЕ
ПРОСВѢТИЛЪ ЕСИ И ПОРОДИВЪ ТВОЕ
ДУХОМЪ СВѢТИМЪ, АКО ДРЕВА МАСЛИЧНАА
МИСЛЕНЪМЪ РАИ НАСАДИЛЪ ЕСИ“, (тропар).

Међу сјајним звјездама које заблисташе и озарише сву васиљену хришћанским еванђелским истинама, те које свјетлошћу својом разагнаше црну тмину незнања, глупости и сујевјерја, узима достојно мјесто и једна звјезда из дома Немањина побожни и скромни светогорски монах а затим архијепископ српски св. Сава.

Заслуге данашњег слављеника за српску цркву и народ у доба подијепаности, неслоге, партајског гложења и међусобног трвења, велике су и не оцијењиве.

Из превелике смирености и скромности млади краљевић Растко одриче се престола.

Он неће привремене и варљиве славе овог свијета.

Не годи му притворно улагивање и клањање. Не слуша ни молбе родитеља, не хаје ни за њихове сузе.

Оставља богате, простране и свијетле царске палаче свога оца и завлачи се у сиротне, тијесне мрачне и ниске избице светогорског манастира Ватопеда!

Посланици очеви са краљевским хаљинама одличјама и одсијечним Растковим власима враћају се старом Немањи са тужним гласом: „Растко се покалуђерио“!

Родитељски плач замуча пред провиђењем и вољом свезнајућег Бога. Од краљевића Растка постаде смирени калуђер, од калуђера Саве први архијепископ у Србији. Тај калуђер и архијепископ марљивим и не уморним радом за срећу и благостање свог рода забиљежи име златним словима у повјестници српског народа. —

„Стече славно, знатно име,
Да с' потомци диче њиме
Да им буде дању, ноћи
Свјетли примјер у в'једноћи“.

Св. Сава је много добра учинио цркви и држави српској. И једна и друга је за спас и одржање своје дужна благодарити св. Сави.

Цркву српску подгризао је у оно вријеме црв „богомилске“ (патаренске) јереси, који је скоро проклијале клице православља немилнице таманити почео. —

Државу пак српску подривале су међусобне распре, буне и отимања око власти и господства.

И црква и држава онда је у врло критичном и жалосном положају била. Требало је челичне снаге, воље, енергичног и родољубног пожртвовања да се и једна и друга спасе, да се и једној и другој помогне.

Такве снаге, воље и патриотичног одушевљења наша је српска црква и држава у светиљу Сави, који је са крестом у руци, са благом и миротворачком ријечи у устима обилазио све крајеве своје домовине, свуда љубав, мир и слогу сијући и проповједајући.

Часни крст заплаши а блага ријеч светиљека укроти противнике и цркве и државе српске.

Среди што је одрођено, споји што је одвојено, с'братими што је разбраћено, с'дружи што је раздружено, измири што је омражено. Све то учини св. Сава.

Па да би му род његов и даље био и сјајнију будућност доживио, подиже цркве, основа крај њих школе, добави учитеље и скупљаше око њих српску младеж да се духовном снагом кријепи и просвјетљује. С' тога се он с' пуним правом и зове „просвјетитељ свога српскога рода.“

Сјеме св. Саве урди стотруким плодом и црква и држава српска крену и пође љепшој будућности на сустрет.

Овђе нам се и не хотично намеће питање како је нејаки и слабостима оптерећен створ божији, човјек све те препреке и незгоде тако јуначки савладати и тако мушки бујним наравама, карактерима и страстима одољети могао?!!

Народна пословица вели: „све се може, кад се хоће“. И св. Сава је хтјео па и учинио. Као ревна пчела радио је он и дању и ноћу. Старао се је и ревносно проучавао и добре и зле тежње свога народа. — Озбиљски је настојавао да се мане, пороци и зла искоријене а здрави морал и врлине у народу учврсте и утемеље.

Он је подпуно схватио и извршио свој свети позив на који га је Бог, црква и народ позвао. Био је ревно и устрајни радник запарложеног „Винограда Господњег“.

Он је био вриједни слуга еванђелске приче, који је пет талапата умножио и господару са добитком повратио, за то је и примио награду да се назове: „**докри и в'крни раб'к'**“, који је дошао у радост господара својега. —

Угодно је и Богу и народу, за то је слављен међу светима а помињан међу нама гријешнима.

Име св. Саве помињано ће бити докле тече вјере православне и рода његовог еписког. „Благо оном' ко до вијек' живи, имао се рашта и родити“.

Овом риједком човјеку овом узор примјеру и свијетлом карактеру људском свраћам твоју пажњу и упућујем твој ум, драга учећа се младеж. Јачај и кити се оваким врлинама, шљедуј овим стопама, одликуј се у врије, ноћи и честитости.

Што се ранијем подмладку наше поносне Босне не даде и не показа, то се теби драга младежи данас пружа, даје и показује. — Ти си сретна да у оваким и овима подобним заводима прибереш знање, богатиш ум и стечеш искуства која ће ти у доцнијем животу више нег' икакво богатство вриједити. Пословица вели: „боље је умјети него имати“, а друга каже: памет царује а снага кладе ваља“.

Добила си прилике и згоде, средства ти не оскуђевају, помоћи ти се пружају, покажи се свјестна те благодати, користи се временом, марљиво учи дан и ноћ, јер је знање свјетлоост и моћ. Св. писмо вам вели: „Слушај те наставнике своје и покоравајте им се, јер се они брину за душе ваше“. Они су

кадри, они су вољни да теби, драга младежи, и *ерце и душу облагорде. Они ће ти показати* пут сретнијој и бољој будућности. А кад једном равно ногом на земљу станеш не заборављај благодати, које си у овим и оваким заводима уживала. Сјећај се и с' благодарношћу спомини име оног великог добротвора чија су добра свима нама позната, сјећај се најбрижнијег оца и најмилостивијег господара, држи и сад и увјек у не изгладивој успомени име Његовог царско-краљевског Величанства нашег премилостивог и правдољубивог владарца цара и краља **Франца Јосифа I.** чија је храбра војска нашу домовину ослободила и уредила.

У име Његова Величанства управља и мудро руководи нашом домовином високо заједничко министарство и наша висока земаљска влада, која обилатом подпором помаже просвјету у овој запушеној земљи.

Живи су свједоци томе многи јавни заводи с' којима се домовина наша Босна и главни град, наше „**шехер Сарајево**“, дичити и поносити може.

Висока влада брине се не уморно да све становнике наше „**поносне Босне**“, види једном здружене, напредне и срећне.

И данашњи наш скуп и светосавека наша слава у овом просвјетном дому, очити је доказ милости и наклоности, мудрог и праведног управљања наше високе владе, која свакој вјери обичајно задовољење чини и указује. —

Драга младежи! у срце дубоко зарежи и немој никад заборавити дарове и милости са којима те наш премилостиви цар, високо министарство и влада обасипље и награђује, тиме ћеш испунити моралну обвезу.

Заборавиш ли добро дјело с' благодарношћу и успоменом пропратити, знај да нећеш достојно прославити спомен светитеља Саве, који тражи и жели да се добро добрим и врати. На свршетку позивам те драга младежи да са мном заједно весело и живахно кликнеш: да премилостиви Бог поживи Његово царско-краљевско Величанство нашег предоброг цара и краља **Франца Јосифа I.** ослободиоца и благодјетеља нашег. Живио! (3).

Живило високо-заједничко министарство и наша висока земаљска влада, на многаја лета! Амин.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Д о п и с.

О прослави св. Саве у бос. Новом 14. јануара 1889.

Многопоштовани читаоци!

Нема пера с којим би се могла описати радост овдашње српске православне црквено-школске општине; као и свакога Србина у опће који чује, каква нам бијаше овогодишња светосавска прослава. И прошле двије године прослављала је овдашња српска општина просвјетитеља српског Саву, патрона српских народних школа; али овогодишња прослава далеко је значајнија од обје прошле; не само наше мјесто него може се с пуним правом рећи и за цијело Српство. —

Забава је текла у највећем реду и свеопћем задовољству у присуству многог народа. Светосавска забава ове године бијаше ванредно посјећена; скоро сви из мјеста без разлике вјероисповиједи искупило се наслађивати красним бесједама и пјесмама.

Вечерња забава текла је својим током овако:

Пресједник српске прав. црквено-школске општине г. Перо Дрљача поздравио је госте са добродошлицом, а за тим ђаци српске основне школе одпјеваше „светосавску химну“, последије овог шљедио је говор о св. Сави, који је говорио г. Никола Мариновић српски учитељ; а за тим изговорише ђеца неколике декламације на изузет и одпјеваше неколике пјесме. Под иконом светог Саве, од З. Ј. Јовановића декламоваше Душан Дрљача ученик IV. раз. српске основне школе. По свршетку ове декламације диже се и ступи пред сакупљене госте г. Перо Дрљача те започе бесједу, у којој лежи сва значајност овогодишње светосавске прославе; јер поменути господин истаче у својој бесједи, да са својом супругом Маријом поклања своју ново-саграђену двокатну кућу скупа са земљиштем у вриједности од 15.000 форината за српску православну основну школу; те да оставља то као задужбину своју и супруге му Марије.

Погледав на сакупљену младеж школску рече им:

То чиним из жарке љубави према вама и будућности српске младежи и с овим заврши своју бесједу*).

*) Ову бесједу види у 3-ћем броју овога листа од ове год., коју смо за углед другим родољубима пропустили и штампади је. Уред.

Велико узбуђење овлада сада међу свима присутнима и небројеним живио! не бијаше краја, јер нас познати добротвор Српства изненади са својим добротворством. Он скупа са својом супругом стече себи неумрлу славу не само међу нама него и пред цијелим Српством, а тиме показа и другима примјер родољубља. У сред бурног клицања Живио! Живио! Живио! Слава ти! Слава ти! Слава ти! устаде одборник црквене општине г. Милан Вукмировић, те опијен радости, изрече захвалност поменутом добротвору српском, мало али ваљано; јер нијесу биле празне ријечи ђе срце говори; завршујући са ријечима: Ти си први који си жртвовао толико у овим крајевима за будућност и просвјету српске младежи, осим многих других добротворства која си чинио; Бог дао те се многи на те угледао и твојим примјером шљедио. Живио! Затим се је наставила свечана забава у највећем задовољству, пјевајући српске народне пјесме и играјући кола до 9 сати у јутру.

Послије тога одпути се депутација српске прав. црквено-школске општине у стан поменутог добротвора српског, ђе га један од чланова поздрави и изрази му највећу захвалност у име цијеле српске општине; а учитељ поздрављајући га скупа са супругом изјави им најтоплију захвалност у име школске младежи; као првим добротворима у овим крајевима срп. прав. школе и младежи. На ове ријечи добротвор наш г. Перо Дрљача рече: захваљујем вам драга браћо, на признању да сам свету ствар учинио, те обећавам да ћу и одесе скупа с вама радити о напретку наше цркве и школе и све што је племенито чинити.

Чистота прихода пало је у готовом новцу 283. фор. 80. новч. и свима племенитим дароватељима изричемо најсрдачнију захвалу.

У Бос. Новом 15. јануара 1889.

Српска православна црквено-школска општина.

Л. Судчевић, Милан Вукмировић, Лазар Смиљанић, Вид Давидовић, Стеван Тубин, Стојан Шурман, Лазо Башић, Гавро Релић, Нико Јанковић, Стјепан Штековић синови и Мићо Николић.

Светосавска прослава у српско-правослв. богословском заводу у Рељеву 1889. године.

Питомци овога завода, као вјерни синови „поносне“ Босне и „кршне“ Херцеговине и ове године прославише — можда сјајније и свечаније него и једне године до сад — патрона школа и Срба — ђака св. Саву. Још за рано сунце својим топлим зрацима, приказиваше лијепо вријеме и топао дан. Народ из д'љих околних села бијаше се зором упутио заводу. Већ до 9 сати бјеше се силни народ сакупио. У 9¹/₂ започне божествена литурђија, коју је одслужио пречасни госп. Тома Алагић професор богословије. На литурђији су присуствовали и остала г. наставници. Народ је једнако придолазио, и већ од тјескобе немогаше у цркву да стаје, и ако су сви питомци на хору стајали. — Литурђија је свршена до 11 сати. По свршетку божествене литурђије упути се литија у заводну дворану са пјевањем дотичног тропара. Напријед иђаше питамац с' црквеним барјаком, иза њега два питомца с чирацима, а иза ових два и два у реду. Потом један питамац са иконом св. Саве, а за њим наставничко особље, за овима пак многобројни народ, и тако све до у заводну дворану гђе је већ било кољиво и вода приређена. Воду је осветио преч. г. Т. Алагић, а по томе држао је говор богослов IV. разреда Саво Т. Поробић, ког овђе од ријечи до ријечи наводимо:

Поштована господо наставници, драги другови и ти роде српски!

Наша св. православна црква има велики низ божих угодника, и у томе низу имаде и таквих који су поникли из крила нашега народа. Срећан је онај народ, који има својих светитеља, те се може поносити с' њима, који су за вјеру — то опште добро свију навода — и за благостање свога народа радили. Тај народ има тврд основ животота свог, тај народ има будућности сјајне.

Један од таквих заслужних мужева у народу Српскоме јесте св. Сава, кога данас српско-православна црква и школа, на све стране у српском народу величанствено слави и велича као свога првог' архијепскопа учитеља и просветитеља. Па кад год осване овај светосавски дан, тај свечан дан за наше цркве и школе, увијек опомиње Србе на оно сретно доба кад је Србин живовао лијепо. Опомиње Србе на славу

и величину српску. Опомиње на Стевана Немању, који је прије 800 год. владао народом српским. Опомиње на Саву сина Немањина, данашњег школског светитеља. Опомиње овај светосавски дан на читав низ краљева и царева српских. Опомиње на Стевана краља првовјенчаног', брата св. Саве, па даље на Стевана краља Дечанског, па цара Душана силног, кнеза Лазара и на осталу српску господштину.

Од све те славе и богаства Српског остала је до данас успомена само и сјећање на оно, што је негда било српско. И ово наше светковање јесте успомена на св. Саву, првог архиепископа српског', утемељитеља св. вјере православне међу Србима, учитеља правде и истине, наставника оног пута, што води у живот, добротвора биједних и невољних, оснивача просвете и напретка, заснивача „Савиног православља“ и просветитеља народа српског.

Помислимо на оно доба, кад смо у оковима суђањства чамили и жељно очекивали, да нам сине сунце слободе. Петовјезовно робовање не даде нам овако слободно прослављати своје патроне, као што их сад прослављати можемо под заштитом Његовог Величанства цара и краља Франц Јосифа I., који нас ослободи од тога робовања и изведе на слободу, и који не само да нам наше светиње штити, него исте још и богатим даровима својом дарезљиво царском десницом помаже. Сад' би дакле сасвим неблагодарни били, кад би приђутали славе својих светитеља који су своје душе полагали за народ свој, као што је св. Сава.

Ко је био дакле св. Сава?

Био је рођењем владалачки син, вјером и народношћу православно Србин, кога је премудрост божија одредила да њиме засвједочи своје промишљење и бригу своју о дичном српском народу.

Св. Сава родио се 1169 год. у Раси данашњем Новом Пазару, био је најмлађи син првога српског владоца Стевана Немање, који је до онда растројене Србе, под свој скиптар у једно прикупио.

На крштењу добио је Сава име Раство.

Још у раној младости својој одликовао се од старије своје браће и свију вршњака својих

особитом разборитошћу, смјерношћу и благошћу. Са тих дарова свога сина, надао се отац му Стеван да ће у Растку оставити пошље себе нашљедника, који ће кад се на владалачки престо попне, започето дјело славе српске најбоље знати продужити. Али промисао божи одредио је Растку још важнији и замашнији рад. Док је отац његов сјединио многе раскомадане српске земље и полагао темељ тадашњој великој српској држави, дотле Растко одлази у св. Гору да се тамо спреми народу српском за вођу у царство небеско. А то је било овако:

Једном дођу Стéвану Немањи неки калуђери из св. Горе, да просе милостињу. Млади нашљедник српског престола, упозна се са тим калуђерима, који су му о животу светогорском тако дивно казивали, да Растко и сам зажели такав живот проводити. Но како ће од куће отићи, кад га родитељи чувају као зеницу ока свога? Растко да жртвује време земаљско царство вјечном и небеском, дијете од својих 17 год. — замоли једном оца, да га пусти у лов, те, кад му је отац допустио, оде, али у лову се украде од својих пратилаца, па умакне у св. Гору к' оним од Бога посланим калуђерима. Па се у манастиру св. Пантелије покаљуђери 1186 г.

Мјесто сјајног одијела облачи насе црну монашку ризу, калпак и челенку замијени црном камилавком, преиде се посту и молитви.

Кад се пратиоци из лова вратеше па јавише родитељима, да им је нестало сина, ови су незнајући намјере промислитеља небеског плакали за њим, и одмах послаше на све стране људе да га траже. Они, који су отишли у св. Гору били су сретни те су нашли тамо сина Немањина жива и здрава, али покаљуђерена. Некадашњи Растко поврати људе кући оцу, а за знак да су му сина у животу нашли, даде им пострижене власи своје часне главе и поздрав родитељима, да се сада зове Сава, што значи: да се њихов син одрекао свега свјетског уживања, па и имена којим су га у свијету звали.

Имајући тврдо надање, да је нашао на сигуран пут, који ће га одвести у вјечни живот, св. Сава бјеше се одважио да се у св. Гори приправи свему оном, што ће своје народу у аманет предати. Он све своје мисли и жеље бјеше управио на то: како ће богоугодним дјелима, разноврним помагањем, скупљајући око себе врне и добре ученике, подизањем св. храмова и школа, да увећа славу божију и да усрећи срп. народ.

Предвиђајући спасност која тада грозаше српском народу и цркви и од Рима и Цариграда, а по жељи браће своје, која се по смрти очиној отимаху око престола, остави св. Гору и упути се у Србију, понесавши собом мошти свога оца Симеона, јер знађаше светитељ, да ће на њима лако браћу измирити.

О, али си моћна сујето свјетска у срцу слабачком. Стеван нашљедник престола преклиње св. Саву да слогу, љубав и мир створи у срцу раздвојеном. Св. Сава долази у земљу расцијепану Србију, у руци крет, у срцу искреност, из уста му излази блага ријеч, љубав, мир и слога. Шта више и силни Рим стаје ногом у расцијепану Србију, у руци мач, у срцу притворност, уста му шапћу. раздор неслогу. Састаше се браћа завађена, заблестаоје и крет и мач. Крет је побиједио, св. Сава је проговорио, на гробу очином, браћа се измирише, благослов српског светитеља био је обилат.

Видећи да још српски народ није добио слободу за којом тежи, па и ако је он дошао у Србију. А да би исту добио оде св. Сава у Никеју грчком цару, а у то вријеме био је на престолу царском Тодор Ласкар, код кога изради да српско-правосл. црква буде самостална.

У исто вријеме са престола патријаршког нуди се св. Сави круна владичанска, он се смјерно захваљује на том достојанству, можда има бољи од њега, и био би остао у тој намјери, да га како савјети и молбе патријарха, тако и љубав према српско-правосл. цркви и народу своје не принудише, те буде произведен од патријарха Германа 1221. г. за првог Архиепископа српског.

Сада као Архиепископ врати се у отаџбину, вјенча свога брата Стевана за првог српског краља и стане се својски старати да правослвље у српском народу утврди. Зато и подијели земљу на 12 епархија и у свакој намјести по једног епископа; подизао је по свој српској држави манастире, цркве и школе, као што свједочи седмовратна Жича столица Архиепископа српских, Студеница, Лавра српска и остале вјечне куће, да се у њима Срби још из малена светој вјери уче, да у њим поји народ пјесме у славу божију на свом језику, да слуша св. литурђију и слово вјечне истине од свештеника свога рода и племена, да се у њима народ утврђује у вјери и побожности, те да се приуготови за пут у вјечно блаженство, јер нам св. Сава показа пут спасења.

Св. Сава ударио је темељ православној вјери у нашем народу, и ову вјеру чврсто споио с нашом српском народношћу у нераздвојну целину. Хвала ти и слава св. Саво на првом мјесту, што се Србин до данас одржао! Само тужним срцем помислимо, да од пропасти српског царства на Косову, кроз кратко вријеме, навршиће се 500 година.

То је дугачак низ дана јадних и чемерних по Србина. И у пркос свима незгодама и невољама, што су га таманиле и што шћедоше да му збришу име са лица земље — у пркос томе, Србин се до данас одржао. Савино православље, вјера наша, и народност српска тијесно је скопчана једна с другом, — то је одржало српски народ, а та вјера и народност за коју су се борили наши стари и за коју су умирали, одржава се на дому, у школи и цркви. То троје његује подмладак и диже нашем народу Србе. Дом и породица прва је ту, која од малена учи, васпита и његује Српче. Мати га учи лијепом нашем српском говору.

На дому код својих родитеља, види лијепе наше српске обичаје, о свечарству, о празницима и другим приликама, а те обичаје треба што боље да сваки правосл. Србин продужује. Јер ти наши обичаји јесу баш оно, што други народи немају и чим се ми одликујемо од других.

Та три светилишта; дом, школа и црква од којих нам долази наука и просвећење, јесу основ нашег опстанка. И на свему овом имамо једино захвалити св. Сави који нам је ове аманете оставио.

Пасући и учећи своје духовно стадо кроз пуних 16 год. као Архиепископ, који је цио свој живот посветио у цркви и народу своме, а све за срећу и просвету његову, па баш за то је и заслужио име „просветитеља српског“. Сам је писао и наређивао другима, да пишу књиге неке за св. манастире, а неке за школе, а да би се што боље увјерио о напретку народном, путовао је чешће кроз Србију учећи народ свој послушности према оцу небеском.

Кад је видио, да му је труд богато наплаћен био и сјеме науке Христове жељним му плодом у народу српском уродило; жеља га повуче, да оде у Јерусалим, и у друга мјеста, која су стопама спаситељевим освећена.

Овај пут је, он два-пут предузимао; па враћајући се други пут као старац од својих

68 год. у своју домовину, сврати се бугарском цару, а своме пријатељу Асену у Трново. Ту га цар са народом дочека као првог достојанственика српско-правосл. цркве. Ту као гост отслужи божију литургију и освети на Богојављење воду на Јентри студеној. Пошље неколико дана разболи се у истом граду и умре 14. јануара 1237 године.

Свето тијело његово би сахрањено у цркви 40 мученика, а пошље године дана пренесу га Срби у манастир Милешево у Херцеговину, гђе је почивало до 1595 год. а те год. спали га грозни потурчењак Синан-паша на Врачару код Београда; али славу светитељеву не може спалити, него се слави и славиће док је Србина.

Родитељи! пазите на своју дјецу, као највеће благо ваше, на свој мили подмладак, кога вам је Бог подарио, а св. црква вам их повјерила да их однегујете и васпитате још за младости у свима хришћанским врлинама, учите их да се Бога боје, а старије поштују, да се покорвају властима, јер свака је власт од Бога постављена, и нема власти, која није од Бога, па према томе ко се противи власти тај се наредби божијој противи. Учите дјецу смјерности и побожности, да не псују, него да се клоне од сваког срамног дјела, да не завиди, нити ником да пакост чине, да у цркву иду и у њојзи побожно Богу се моле, да љубе срцем и душом свету вјеру, цркву, школу и народност српску.

А вама се посебно обраћам матере српске; јер у вашим рукама стоји будућност народа нашег. Отац је само родитељ а ви сте хранитељ и кутњи васпитач; од вас зависи каквоће вам дијете ваше бити, и какав ће дух у њему живјети.

Ви га будите, ви га успављујте. Кад га будите, босиоком га будите, благословом, а не клетвом.

Кад га успављујете, пјесмом га успављујте, пјесмом српском и јуначком, па ће му и срећа пјевати. Матере! Ви сте баштован, који сади цвијеће у срце дјечије. Мирис душе дјечије, мирис је љубави ваше. Што ви волите, за тим ће дјеца ваша гинути, што ви поштујете, то ће они као зеницу ока чувати. Матере! негујте у дједи својој љубав к вјери православној и њезинима лијепим св. обичајима.

Па ако им ово све у невина срдашца њихова усадите, онда се можете надати, да ће бити срећан по народ свој, а вама ће долазити утјеха,

WWW.UNILIB.RS

гледајући сретну дјецу своју; јер само као такви бићемо у стању да одужимо дуг св. Сави.

Но велике су врлине св. Саве па се све на бројати немогу, али дух његов улијеваће вјечито у душе народа српског и оне врлине, које се на бројати не могу. Народ српски и ако устима казати не може достојну хвалу и славу највећем мужу своме, он ће осјећати, а тај осјећај разлијегаће се вјечито у храмовима пјесмом и молитвом побожних српских душа.

Угледајмо се дакле на тога мужа св. Саву, те живимо у љубави, а будимо сложни, јер сама слога Србина спасава. Љубимо цркву, а уважавајмо школу, јер то је одржало српско име наше,

и не заборављајмо да је свети Сава српска слава.

* * *

Пошље говора заори се из грла питомца „Ускликнимо с' љубављу!“ За тим цјељиваше народ крст и излазаше пред завод. Пошље подне наставе сељаци и сељанке играње и пјевање без прекида до мрклог мрака.

Из овог видимо, да народ сваке године има више и више љубави наспрам овог завода и својих синова, који се у истом заводу васпитавају, те који ће моћи послужити своме народу на корист. Народ Босне и Херцеговине може благодарити Богу што има богословију.

Старе књиге.

(Свршетак.)

Поред књига које сам у Милошевцу нашао поменућу још и трапезу (престол) која се у цркви у олтару налази и на којој се служи. Иста трапеза нађена је готова и израђена кад је црква 1853. г. прављена. Нађена је код градића Добора близу Модриче уз Босну. Трапеза је од камена бјелог лијепо и вјештачки израђена и тесана. Да је занета то и прије била трапеза види се по свему како је рађена. Одозго је равна и углађена; на средини одозго има мали прокоп четвороугласт. Горње ивице од лица трапезе сасвим су оштре, а доње су уобљене, те је с доњу страну трапеза вјештачки изрезана и на уже сведена да се тако на средњи стуб постави.

Од источне стране трапеза је та мало одсјецана, јер се види да је невјешто рубљена. И оних на форму сведених облика с доњу страну од истока нема, јер су одсјечене. Сад дал је осјецана зато што је трапеза према овој цркви велика била, или је са те стране било случајно окрњено, па су хтјели изравнати, то нијесам могао дознати.

Ова је трапеза овако нађена: Турци су око Добора копали и тражили око зидина нешто, сигурно блага, па су нашли и тај камен. Тада су Турци казивали србима да су нашли један камен који је „ваш и из ваше цркве“. Милошевићани пошто су те године правили цркву, оду једне ноћи те спуште трапезу у Босну, те крадом ноћу одвуку је у Милошевац и заспу је у амбар у жито једног сељака. Сакрили су је дакле да је Турци неби нашли. Доцније кад је црква била већ готова они изваде из амбара из жита трапезу, метну је у цркву и сад нека је слава Богу по други пут у српској цркви на њој се служи.

Поред градића Добора на једном заравању налазе се збиља остатци неких зидина и народ прича да је ту била црква Вука Деспота, јер веле да је Вук Деспот Змај у том градићу био. Положај где су те зидине поред поточића један мали заравањак показује прилично мјесто за цркву. Од јужне стране тога црквшта просјечена је скоро цеста те је у обали доста се темеља од зида указало. Кад

би се копало и са других страна, те да се сав темељ укаже могло би се увјерити дал је баш, као што народ прича, била ту црква. (Добор је поред Босне ријеке у котару Дервенском.)

У Слатини (село у кот. Градачком) у кући покојног попа Николе Јовановића налазе се три старе писане руком књиге у мањем формату на јакој артији. Прво је:

Часловац спочетка нема листа, садржине оваке: Вечерња, повечерије, јутрења, часови, изобразителни, молебан Богородици, неколико разних молитава, мјесеослов и најпосле пасхалија, која почиње са годином **ѦѦДѦ** (т. ј. 1731) а свршује са **ѦѦМ** (т. ј. 1740) годином.

Према томе види се да је ова књига писана прије 1731. године, а пасхалија вриједи само за 10 година.

У овој књизи има много записака, али се не могу читати.

На једном листу стоји: „село возуча“ на другом: „село младиковине“.

Друга је књига љепше писана.

Спочека I. глас из Октоиха. За тим разне молитве (као неки молитвеник), тропари преко цијеле године, молбени Богородици и други.

Од свега је најзнаменитији један канон, који нема почетка, али се по стихирима види да је анђелу хранитељу.

Једна стихира примјера ради:

„Страшни и грозни аггле нестраши менѣ маломощнаго. нѣ даждѣ мы смиреное своје пришаствїе и чистоје вѣзрѣнїе и красноје вѣсхожденїе и велии текѣ давѣзрѣдѣюсе и напоиме аггле чашею спсєнїя.“

На једном листу стоји записка овака:

„Чоуши докре пошли книгоу оу место касє владїци Исани и васемоу местоу око тако неоучини мене се ненадѣх (ова ријеч неразумљива) некато учини пошли книгоу оу место горажде коннилоу чокасе тако сатвори бързо.“

Трећа књижица нема почетка, али се на више мјеста именује „епистолија“, коју патријарх јерусалимски од стране Исуса Христа шаље цијелој васеленој за утврђење вјере Христове.

Ову епистолију преписаћу и доцније у „Источнику“ изнијети.

Све три ове рукописне књиге (а можда их има више) донио је ђед поменутог пок. попа Николе поп Симо из Висуће и то отприлике прије 80 година.

Као што причају поп Симо је побјегао из Висуће због туреки кесеџија Фотића и дошао је у Обудовац, гдје је и парохiju добио. Син му Јован није се запопио, али син Јованов Никола запопио се и био је свештеник у Слатини до лањске године (лани је умро). И иза њега остале су у његове дјеце ове књиге.

Васа С. Поповић,
протопрезвитер.

Р а з н о.

Парастос за упокој душе престолонашљедника Рудолфа у српско-православном богословском заводу у Рељеву. Како чујемо да је дана 19. јан. о. г. ректор истог завода пречасни г. Петар Петрановић са ганутијем срцем, у присуству повјереника земаљске владе г. Савића и наставничког особља саопштио заводнијем скупљенијем питомцима тужну и кобну вијест о ненадној смрти царевића Рудолфа, да су питомци са обо-

реним очима а очитим знацима жалосног осјећаја на лицу саслушали немилу вијест и са уздахом у један глас дали израза свом саучешћу са рјечима: „Бог нека му души прости и вјечна му памјат“.

Истога дана прекинуто је предавање у заводу и на истом истакнута бијаше црна застава, која се лепршала до дана царевићевог упокоја. Сутра дан т. ј. 20. јануара по сопственој

својој иницијативи — за упокојење преминулог и опште обљубљеног царџића, — служио је ректор у заводној капели божествену литургију и држао је помен уз асистенцију проф. г. Алагића, а у присуству свију наставника и питомца. На дан упокоја држан је парастос, ког су обавили проф. г. г. Милошевић и Алагић, такође у присуству наставничког заводног особља и свију питомца.

Увјерени смо да је наставнике као и питомце завода рељевског, морала осјећљивије ганути тужна вијест о смрти царџића и престолонаследника Рудолфа; јер су назад кратког времена имали прилику лично га видети, лично се с њиме разговарати, лично га упознати, лично му се представити као своме будућем владару, и упознати у њему она карактерна својства, која одликују сваког правдољубивог и равно правног владара.

Прво овогодишњи школски течај у срп.-православном богословском заводу у Рељеву, закључен је дана 21. јануара (2 фебр.), и у наукама постигнут је у опште добар успјех; а што се тиче владања питомца, морамо по класификацијама признати: да је у току овог полугодишњег течаја било у опште примјерно. Таково владање и успјех у наукама треба да и у будуће буде, ако питомци желе освијетлати образ себи, својој цркви и народу, и показати се достојни будући свештеници и учитељи, које од њих православна црква и школа тражи.

Приложници гламочке цркве. Неможемо пропустити а да овдје не изнесемо добре христјане, који су из хришћанске љубави учинили прилог православној цркви у Гламочу, а на име: Шпиро Паштра, становник гламочки даровао је једно звоно у вриједности 121 фор. г. Јосиф Марковић, предстојник са својом супругом Милевом, приложио је једну икону Успенија прес. Богородице; Никола Нинковић, тежак из Скуцана, приложио је једно мало звоно; Ђуро Радић, из истог села један красан црквени барјак; Мијо, Перо и Цвијо браћа Субашићи из села Прибеље даровали су један сребрени крет за часну трапезу, једно кандило и кадионицу, које су из

Сарајева од златара г. Ј. Митричевића наручили у вриједности 70 фор.; Јово И. Радић, трговац гламочки од истог златара приложио је један крет за барјак од чистог сребра са позлатом и два сребрена чирака; Тодор Вујинић и Нико Митранић трговци гламочки приложили су двије лијепе велике иконе и један крет од дрвета на коме је Распјатије Христово.

Поклоници гробу Христовом и св. мјестима на истоку. На дан 2. фебруара о. г. одпутовали су из Босне у Јерусалим: г. г. Ристо Новаковић протопрезвитер, Теодор Илић протопрезвитер и Петар Ђурић свештеник, да се поклоне Христову гробу и да виде света мјеста куда је спаситељ наш Господ Исус Христос пролазио и божествену науку проповједао. — Сва тројица, ако Бог да, повратиће се својим кућама из празника Христовог Васкрсенија.

Видовданска прослава. Ове године о видову дану навршује се 500 година како се угасила на Косову пољу српска слава и величина. Српски народ у Аустро-угарској монархији и краљевини Србији — као што се из листова чита — намјеран је да ту тужну успомену за наше дивјунаке, који су онда пали за крет часни и слободу златну прослави достојном успоменом. У то име образовао се у Руми одбор један који се брине, да се у Раваници манастиру, гдје почива тјело мученика кнеза Лазара, прослави тај дан што свечаније и величанственије, те позива све пјевачко дружине прогласом једним, да уче станковићеву ноталну литургију за богослужење и да се спреми свако пјевачко друштво са неколико пјесама за народно славље; даље да приреди по једну забаву у своме мјесту на рачун трошкова око ове прославе, а што претече служиће као заклада за награђивање српских композиција. Овај одбор позвао је особеним прогласом и пјеснике српске, да спјевају химну видовданској прослави и опроштај од ове прославе и моли, да се сва преписка и новац шаље на предједника одбора г. Јов. Ђурића трговца у Руми.

Видовданску прославу у краљевини Србији узело је у своје руке биоградско ђачко друштво „Обилић“.

Рукоположени.

Михаило Миловановић из Тешња, свршени богослов српско-православног завода у Рељеву, рукоположен је за ђакона 25 децембра 1888.

а за свештеника 22 јануара о. г. и одређен је на парохију Угодновић у тешанском протопрезвитерату.